

Jordfordeling m. v. i Randlev,

Hads Herred, 1683—88.

Af M. HESSELBJERG.

Ordet Jordfordeling bruges i to Betydninger:

1. Jordens Fordeling i Brugsstørrelser, store, middelstore og smaa Ejendomme.

2. Beliggenheden af den Jord, der hører til det enkelte Brug (samlet eller spredt).

Den nuværende Jordfordeling er grundlagt ved Udskiftningen, der begyndte i Slutningen af det 18. Aarhundrede og afsluttedes i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Der er vel sket adskillige Ændringer siden da, men i Hovedtrækkene er Forholdene nu de samme som lige efter Udskiftningen.

Ad 1. Paa dette Omraade skete der ikke nogen større Omvæltning ved Udskiftningen, men Antallet af Smaabrug forøges dog stærkt. Gaardene blev undertiden gjort lige i Hartkorn, og enkelte blev nedlagt, idet Jorden fra dem blev udlagt til Husmandsbrug.

Ad 2. Paa dette Omraade skete derimod en stor Omvæltning, idet Jordfællesskabet, der var dominerende i hele Landet bortset fra Nord- og Vestjylland samt Bornholm, ophævedes, hvilket vil sige, at den spredte Besiddelse, som Jordfællesskabet havde medført, erstattedes af den samlede Besiddelse i en enkelt eller nogle faa Lodder.

Ejendomsfordeling bruges i Nutiden ofte i Betydningen Jordfordeling i Brugsstørrelser, men i en historisk Redegørelse er det rettere at bruge dette Udtryk som Betegnelse for Jordens Fordeling mellem forskellige Ejere. Paa Grund af det udbredte Fæstevæsen var Brugsretten og Ejendomsretten i ældre Tid som Regel ikke paa samme Haand.

Udtrykket Jordfællesskab maatte naturligt forstaas paa den Maade, at Brugerne drev Jorden i Fællesskab og delte Udbyttet, men dette svarer ikke til Forholdene før Udskiftningen (eller i den historiske Tid). Et egentligt Fællesskab fandt kun Sted med Hensyn til den udyrkede Jord, Overdrevene og undertiden Skove, og endelig med Hensyn til den Jord, som laa inde i Byen mellem Gaardene — Gadejorden. Den sidste var i nogle Landsbyer ret betydelig, undertiden 10 à 20 Tdr. Land, men dette var kun Tilfældet i saakaldte Rundbyer, hvor der mellem Gaardene fandtes en større Plads eller et Torv, hvorpaa der ofte var opført nogle Huse, de saakaldte Gadehuse. I en anden Slags Byer (Langbyerne) fandtes mellem to Rækker af Gaarde kun een ikke særlig bred Vej. Ifølge »Jydske Lov« skulde Gaden eller Forten, som den kaldtes, være 15 Favne bred eller saa bred, som alle Ejerne vilde nøjes med, og undertiden er den smallere end de 15 Favne.

Den øvrige Del af Jorden bestod dels af Tofterne, dels af Agerlandet. Disse Dele var begge i Særbrug, og Forskellen mellem dem bestod alene i, at Brugeren selvstændig raadete over Toften, der laa op til Gaarden, medens han med Hensyn til Agerlandet var underkastet den Dyrkningsmaade, som blev vedtaget af Bymændene i Forening. Dette medførte en Dyrkningstvang med Hensyn til Agerlandet, men hver enkelt Bruger dyrkede selv de Jordstykker, som hørte til Gaarden, og Høstudbyttet tilfaldt ham alene.

Det er bekendt, at Jordfællesskabet førte til, at den enkelte Brugers Andel i Agerjorden som Regel bestod i et stort Antal smaa Parceller spredt ud over hele Bymarken.

Formaalet med det efterfølgende er at give et Billede af Jordfordelingen i en Landsby før Udskiftningen. Det er ikke muligt at give nærmere Oplysning om, hvorledes Jordfordelingen har udviklet sig fra Oldtiden og Middelalderen til Udskiftningen. I ældre Tid har man troet, at den Jordfordeling, som man fandt ved Udskiftningen, var den samme som i Middelalderen, men denne Anskuelse er nu forladt. Der maa være

sket Forandringer i Tidens Løb, men paa Grund af den Konservatisme, som var fremherskende i ældre Tid, er Udviklingen utvivlsomt foregaaet meget langsomt.

I Slutningen af det 17. Aarhundrede, nemlig i Aarene 1681—88, blev der foretaget en ny Vurdering af Jorden til Brug for Skatteansættelsen. Ved denne blev der foretaget en Opmaalning af Tofterne og Agerjorden, en Beskrivelse af Driftsmaaden samt en Bonitering af Jorden. Denne saakaldte gamle Matrikel med tilhørende Opmaalings- og Boniteringsprotokoller giver ogsaa Oplysning om Ejere og Brugere. Vi faar saaledes gennem dette Materiale mange gode Oplysninger om Jordfordelingen i et bestemt Tidsrum, dog savner man en Kortlægning. Alligevel giver dette Materiale Mulighed for at beskrive Jordfordelingen m. v. i Slutningen af det 17. Aarhundrede i Enkeltheder, og paa Grund af den langsomme Udvikling, der har fundet Sted, kan dette kaste Lys ikke alene over Forholdene frem til Udskiftningen, men ogsaa tilbage til Middelalderen.

Det efterfølgende skulde give et Billede af Jordfordeling m. m. i Landsbyen Randlev, Hads Herred, Aarhus Amt i Aaret 1683, da Opmaalningen fandt Sted. Exemplet kan ikke siges at være typisk med Hensyn til Dyrkningsmaaden, idet denne er betydelig mere extensiv, end det er Tilfældet, hvor det saakaldte Trevangsbrug var raadende, men med Hensyn til Jordfordelingen kan Forholdene nok betragtes som typiske for Landsbyer med Jordfællesskab.

Jeg kan herefter gaa over til en Beskrivelse af Enkelthederne gennem Uddrag, navnlig fra Opmaalingsprotokollen (Markbogen).

1. Gaardenes Antal, deres Hartkorn, Størrelsen af det dyrkede Areal, herunder Toften.

Med Hensyn til disse Punkter henvises til Oversigten Nr. 1. Det fremgaar af denne, at der i Byen fandtes 27 Gaarde. Paa 4 af disse fandtes to Brugere, og da det gælder om de samme Gaarde paa Hoverifortegnelsen fra 1770, kan heraf sluttes, at disse 4 Gaarde har været Dobbeltgaarde (Tvillingegaarde), det vil sige, at der faktisk, selv om ikke retslig, har været 31 Gaarde. Dertil kom Jord tilhørende Kirken, der dyr-

kedes sammen med Præstegaarden. Til denne Kirkejord hørte ingen Bygninger, og en Del af Jorden laa i Annexsognet Bjerager. Den indtog derfor en Særstilling. Endvidere fandtes lidt Jord, der blev drevet af nogle Husmænd i Fællesskab.

Det kan ses, at Gaardene var meget forskellige med Hensyn til Jordtilliggende, hvorfor der ogsaa skelnes mellem Helgaarde, Halvgaarde og Kvartgaarde. Medens den største Gaard, Matr. Nr. 26 (Hovgaarden) havde omtrent 46 Td. Land dyrket Jord (Toft og Agerland), havde den mindste Kvartgaard Matr. Nr. 24 kun ca. $4\frac{1}{2}$ Td. Land.

Endnu større Forskel var der mellem Tofterne, idet de to Ejendomme havde henholdsvis 269.503 og 3.105 Kv. Alen. Den første Gaard indtog dog en Særstilling, hvilket hænger sammen med, at den har været en middelalderlig Herregaard, hvilket ogsaa har været Tilfældet med Matr. Nr. 27 (Skovgaard), der havde en Toft paa 94.727 Kv. Alen. Iøvrigt laa Tofternes Størrelse for 18 af Gaardene mellem 1 og 3 Tdr. Land, men der var betydelig Forskel mellem de enkelte Gaarde, og Toften og Agerlandet var ikke proportionale med hinanden. Som Exempel herpaa kan nævnes de to Halvgaarde Mtr. Nr. 13 og 14.

Toften bestod dels af den Jord, hvorpaa Bygningerne stod, dels af Have- og Agerjord, men det anførte Areal omfattede i Almindelighed kun Agrene i Toften. Kun i et enkelt Tilfælde (Matr. Nr. 14) var i Arealet medregnet en Kaalgaard paa 125 Kv. Alen.

2. Beliggenheden af de enkelte Gaarde. Solskiftet.

Randlev By er en Landsby, hvor der kun findes een Vej mellem Gaadrækkerne. Byen har sikkert fra gammel Tid bestaaet af 2 Dele, en sydlig Del, der laa omkring Kirken, og som nu kaldes Over-Randlev, og en nordlig Del, der nu kaldes Neder-Randlev. Endvidere fandtes i nyere Tid Øst for Over-Randlev en Gruppe paa 3 Gaarde. Af disse er den nordligste nu forsvundet, den næste kaldes Østergaard og den sydligste Østerterp. Det sidste Navn Østerterp har sikkert tidligere været Betegnelse for de 3 Gaarde i Forening.

Naar man vil finde ud af, hvorledes Gaardene har ligget i Byen paa Matrikelens Tid, giver Matrikelnumrene ikke nogen Vejledning, fordi Rækkefølgen ikke kommer af Gaardenes Beliggenhed, men Gaardenes Fordeling mellem de forskellige Ejere. Man finder heller ikke i nogen af Matrikelbøgerne Navnene paa de forskellige Bydele, og Matrikelnumrene giver heller ikke nogen Vejledning, fordi man ikke har nogen Sammenstilling af de gamle med de nye Matr. Nr. fra 1844. Man kan imidlertid slutte sig til Gaardenes Beliggenhed efter den Rækkefølge, hvori Agrene i Skifterne var fordelt mellem Gaardene, fordi der som Regel var en vis Sammenhæng mellem disse to Ting. Ved Sammenligning mellem Agerfordelingen og Beliggenheden af de Gaarde, der er kendt fra Udskiftningskortet, kan man se, at Agerfordelingen er sket ved det saakaldte Solskifte, hvorefter Rækkefølgen af Agrene var den samme som Rækkefølgen af Tofterne, idet man fulgte Solens Bevægelsesretning fra Øst over Syd, Vest og Nord. Man udtrykte dette saaledes, at Agrene var solfaldne ude paa Marken, som Tofterne var solfaldne i Byen. Denne Ordning medførte, at de Gaarde, der laa ved Siden af hinanden, som Regel ogsaa havde deres Agre paa Marken ved Siden af hinanden. Dette System var ikke konsekvent gennemført, idet ikke alle Gaarde havde Agre i alle Skifter, og der var mange andre Uregelmæssigheder, men hvis man foretager en Undersøgelse af Agrenes Beliggenhed i Agerskifterne, vil man dog se, at der er en vis Orden, der gentager sig saa ofte, at man kan gaa ud fra, at den normale Rækkefølge af Agrene i Skifterne har været følgende (hvor Tallet er Gaardens Matr. Nr.): 2, 3, 4, 26, 1, 20, 6, 24, 7, 8, 17, 18, 19, 9, 10, 5, 21, 27, 11, 12, 22, 23, 13, 14, 15, 25, 16,

Herefter er man i Stand til at opgive Gaardenes Rækkefølge fra Øst over Syd og Vest til Nord. Det maa dog bemærkes, at man herved ikke netop faar Rækkefølgen paa Matrikelens Tid, men paa det Tidspunkt, da Solskiftet blev foretaget. Mellem dette Tidspunkt, der ikke nærmere kan angives, og Matrikelens Tid kan der være sket Forandring i Gaardenes Belig-

genhed, men paa Grund af den langsomme Udvikling er det ikke sandsynligt, at det er sket.

Jeg skal herefter forsøge at placere Gaardene i den Rækkefølge, som de havde paa Solskiftets Tid og antagelig ogsaa paa Matrikelens Tid.

Matr. Nr. 2, 3 og 4 er Østerterp-Gaardene. Matr. Nr. 2 er den nedlagte Gaard (Ødegaarden), Matr. Nr. 3 er Østergaard, og Matr. Nr. 4 er Østerterp.

Herefter kommer Matr. Nr. 26, Hovgaarden, der laa mod Syd, lidt afsides, omgivet af sin store Toft. Efter denne kommer Matr. Nr. 1, Præstegaarden, og derefter Nord for denne paa samme Side af Gaden Matr. Nr. 20, 6 og 24. Matr. Nr. 6 var den saakaldte Sparegaard eller Sparregaard, der paa Matrikelens Tid var en Ødegaard. Matr. Nr. 24, der var et lille Boelssted, er senere forsvundet. Efter dette kommer de Gaarde i Neder-Randlev, der ligger mod Vest. Matr. Nr. 7, Annexgaarden, laa ved Kirkevejen lidt før denne støder ud til Gaden. Denne Gaard, der endnu ligger paa samme Plads, kaldes senere Krogsgaard.

Efter denne Gaard laa der 3 Gaarde, Matr. Nr. 8, 17 og 18, ud til Gaden. Disse er alle udflyttede. Matr. Nr. 8 var en Tvillingegaard, hvoraf den ene blev til Gaarden Kulgrav, medens den anden blev den sydlige Gaard paa Hesselbjerg (Frøland). Matr. Nr. 17 udflyttedes til Bredkjær, og Matr. Nr. 18 udflyttedes til Heden (Hedegaarden). Efter disse 3 Gaarde gaar en Vej fra mod Sydvest, og fra denne gaar igen en Vej mod Nordvest. I Knækket mellem de sidste 2 Veje laa Matr. Nr. 19, »Eskildsgaarden«.

Ved Vejen fra denne Gaard mod Nordvest laa 2 Tvillingegaarde, Matr. Nr. 9 Øst for Vejen og Matr. Nr. 10 mod Vest. Af Gaardene Matr. Nr. 9 er den ene udflyttet til Hesselbjerg, og den anden er vistnok det nuværende Matr. Nr. 23 mellem Rørthvejen og Bjeragervejen¹⁾. Af Gaardene Matr. Nr. 10 er nu kun den ene tilbage²⁾.

¹⁾ Da Udskiftningsforretningen for Byen ikke er bevaret, er det i nogle Tilfælde vanskeligt med Sikkerhed at konstatere, hvilke af de udskiftede Gaarde der svarer til Gaardene før Udskiftningen.

²⁾ Den anden Gaard er antagelig identisk med den nuværende

Den omtalte Vej mod Nordvest førte op til Matr. Nr. 5, Hulgaarden, og Matr. Nr. 21, Solgaarden, der laa ved Siden af hinanden.

Matr. Nr. 27, Skovgaarden, laa Nordøst for Hulgaard og Solgaard. Denne Gaard er nedlagt, og var det allerede i 1770, og dens Jord er delt mellem Solgaard og Hulgaard.

Efter Matr. Nr. 27 kommer de Gaarde, der laa Øst for Gaden taget fra Nordvest til Sydøst, Matr. Nr. 11 Angaard, der er udflyttet, Matr. Nr. 12, Bisgaard, der er nedlagt, Matr. Nr. 22, der ligeledes er nedlagt, og hvis Stuehus nu er Alderdomshjem, Matr. Nr. 23, der ogsaa er nedlagt, og endelig Matr. Nr. 13, den nuværende Gaard Balshave, og Matr. Nr. 14, Bjerregaarden. Matr. Nr. 12, 22 og 23 er først nedlagt efter 1844.

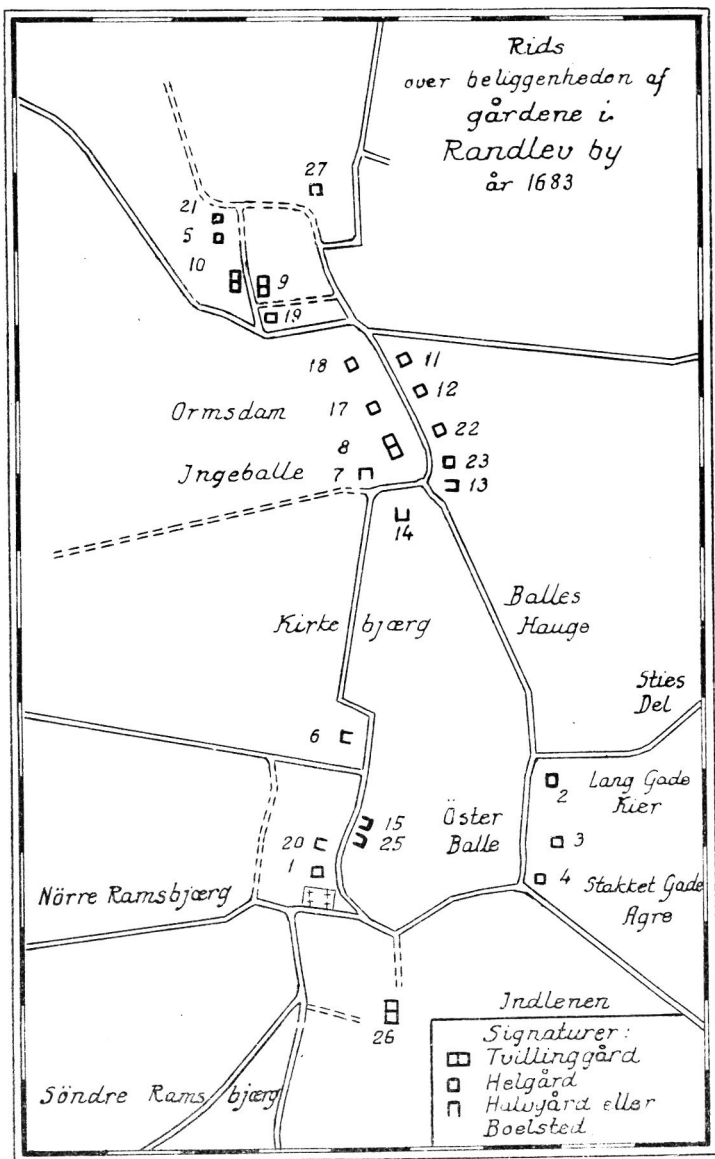
Derefter vender man tilbage til Over-Randlev til Gaardene mod Øst, Matr. Nr. 15, 25 og 16. Her findes ogsaa i Nutiden 3 Gaarde, men Matr. Nr. 15 er den mellemste af de nuværende Gaarde, og Matr. Nr. 25 (Kolinggaarden) den sydligste. Matr. Nr. 16 maa have ligget mellem den sidste Gaard og Østerterp, men det kan ikke angives hvor¹⁾.

I nedenstaarnde Skitse er angivet Gaardenes omtrentlige Beliggenhed. Den nøjagtige Beliggenhed kan ikke angives paa de Gaarde, som er udflyttede, eller som senere er nedlagt. Endvidere bemærkes, at jeg har undladt at angive Matr. Nr. 16 (se ovenfor) og Matr. Nr. 24. Den sidste har antagelig ligget ved Svinget lige efter Matr. Nr. 6.

Paa Skitsen er efter Udskiftningskortet angivet Navnene paa de Agerskifter, der laa nærmest Byen. En Del af de andre Navne er bevaret som Stednavne eller Gaardsnavne, men nogle af Agerskifterne kan ikke længere stedsfæstes.

Gaard Matr. Nr. 29, der ligger i Over-Randlev (den nordligste Gaard Øst for Vejen) og maa være flyttet hertil før Udskiftningen.

¹⁾ Den er sikkert identisk med den nuværende Matr. Nr. 28, den nordligste Gaard i Over-Randlev Vest for Vejen, og er flyttet hertil før Udskiftningen.

Nr.	Ejer	Bruger	Hartkorn	Det dyrkede Areal	Tofternes Areal
			Td.Sk.Fdk.Alb.	Td.Sk.Fdk.Alb.	Kv. Alen
1.	Præsteembedet, Randlev Kirke	Hr. Jochum Brorsen	8-4-0-1	44-6-1-0	38.393
2.	Erik Herlevsen, Fuldbjergsgaard	Niels Hansen	3-0-2-2 2-5-2-1	23-0-2-2 13-6-0-2	19.800
3.	"	Peder Nielsen	4-4-1-2	23-1-0-0	40.906
4.	"	Rasmus Nielsen	4-3-2-2	22-3-0-2	29.514
5.	"	Jens Knudsen	1-5-0-1	8-2-2-0	1.327
6.	"	Sparegaarden, øde $\frac{1}{2}$ Gaard, svarer Peter Rasmussen	2-4-3-1	13-1-3-0	18.600
7.	"	Peter Rasmussen, Annexgrd., $\frac{1}{2}$ Grd.	2-5-1-1	13-6-0-0	7.138
8.	"	Jens Johansen og Christoffer Jensen	6-2-3-0	32-6-2-0	{ 21.211 25.516
9.	"	Rasmus Basse og Christen Olsen	5-2-1-1	28-0-0-1	24.862
10.	"	Sofren Basse og Peder Jensen	6-1-3-1	32-2-3-2	35.668
11.	"	Jacob Nielsen	4-2-3-0	22-1-2-2	20.913
12.	"	Hans Mogensen	3-7-0-2	20-2-2-0	21.552
13.	"	Niels Christensen, $\frac{1}{2}$ Gaard	2-5-0-4	13-4-3-0	16.050
14.	"	Knud Jørgensen, $\frac{1}{2}$ Gaard	2-2-2-2	11-7-1-2	2.675
15.	"	Rasmus Thrustrup, $\frac{1}{4}$ Gaard	1-7-3-2	10-2-3-0	12.040
16.	"	Niels Rasmussen, $\frac{1}{4}$ Gaard	1-1-0-0	5-6-0-1	6.243
17.	Chr. Basballe i Aars	Sofren Hansen	6-1-1-0	32-0-1-2	41.026
18.	"	Jørgen Søfrensen Basse	5-1-0-0	26-4-0-2	32.518
19.	"	Jacob Nielsen	4-2-1-2	22-2-2-1	33.626
20.	Erik Herlevsen	Jens Knudsen Guldberg, $\frac{1}{4}$ Gaard ²⁾	4-1-1-1	21-4-3-2	16.668
21.	Chr. Basballe	Rasmus Pedersen, Solgaard	3-3-0-0	17-3-0-1	15.667
22.	"	Jens Jørgensen	3-5-2-2	18-0-2-2	18.734
23.	"	Anders Basse	3-5-2-2	19-3-2-1	19.993
24.	"	Sofren Simensen, $\frac{1}{4}$ Gaard	0-6-3-2	4-4-0-2	3.105
25.	"	Mogens Bundde, $\frac{1}{4}$ Gaard	1-7-3-1	10-1-3-0	10.186
26.	Dybvad (Laur. Brorsens Arvinger)	Morten Mogensen og Mogens Pedersen	8-7-0-0	45-7-0-0	269.503
27.	"	Peder Eriksen i Skovgaard Fælles Jord til Husmænd	8-1-1-1 1-2	37-4-3-2 0-2-0-2	94.727

¹⁾ Ejler, Bruger og Hartkorn er taget fra Matrikel af 1688, det dyrkede Areal og Tofternes Areal fra Markbogen af 1688

²⁾ Det er mærkeligt, at Matr. Nr. 20 betegnes som $\frac{1}{4}$ Gaard, da saavel Hartkørnet som Areal et svarer til en Helgaard.

3. Bymarkens Fordeling i Vange (Marker), Agerskifter (Fald) og Agre. Exempler paa enkelte Brugs Andel i den dyrkede Jord.

I Indledningen til Markbogen staar der, at Randlev Sogn har »tvende Marker, hvoraf den ene saas, og den anden hviler«. Dette stemmer ikke med Markbogens Indhold, hverken med Hensyn til Antallet af Marker eller Dyrkningsmaaden, jfr. næste Afsnit, og jeg kan kun forklare denne Udtalelse som en Beskrivelse af en ældre Tilstand, hvor der kun har været 2 dyrkede Marker. Dette kan passe med, at Østermarken kaldes Fældeden, hvilket betyder Kvægland. Denne Mark har antagelig tidligere henligget som varigt Overdrev, men det fremgaar af Markbogen, at en betydelig Del af den ved Opmaalingen i 1683 var dyrket som Agerland.

Som det fremgaar af Oversigt 2, (S. 69) var Bymarken delt i 3 Vange (Marker), der igen var delt i Agerskifter (Fald) og Agre, saaledes:

I Rugvangen (Vestermarken)	med	9 Fald	og	801 Agre
II Bygvangen (Søndermarken)	-	8 —	-	908 —
III Fældeden (Østermarken)	-	10 —	-	713 —
27 Fald og 2.422 Agre				

Hvor Dyrkningsmaaden bestod i det rene Trevangsbrug, udgjorde hele Bymarken kun 3 Skifter, der hvert dyrkedes 2 Aar i Træk med Vintersæd og Vaarsæd og hvilede det 3. Aar. En Vang var saaledes det samme som et Skifte. Dyrkningsmaaden i Randlev var imidlertid af en anden Karakter, idet der var langt flere Skifter, som det nærmere skal omhandles i næste Afsnit. Delingen i Vange eller Marker var derfor kun en topografisk Inddeling. Vangenes Beliggenhed fremgaar af Navnene, Vestermarken, Søndermarken og Østermarken, og da de fleste af Navnene paa Agerskifterne enten er bevaret som Stednavne eller kendes fra Udskiftningskortet, er det ogsaa muligt saa nogenlunde at drage Grænserne mellem Vangene. Østermarken har gaaet til Balshavevejen og til Vejen mellem Østerterp og Bækken. Søndermarken bestod af Jorden syd for Over-Randlev fra Bækken omtrent til Bredkjærvejen, og Vestermarken omfattede dels Jorden

mellem Over- og Neder-Randlev vest for Balshavevejen, dels den øvrige Mark mod vest og nord for Neder-Randlev, for saa vidt denne har været dyrket.

Det dyrkede Areal androg ialt 595 Tdr. Land, men heri er indbefattet Tofterne, der tilsammen androg 64 Tdr. Land. Bymarkens Areal var saaledes 531 Tdr. Land, delt i de 3 Vange, der efter Agrenes Antal at dømme har været nogenlunde lige store.

Ved Udskiftningen i 1792 var Byens samlede Areal 1454 Tdr. Land. Da Byens Tilliggende vist er det samme paa de to Tidspunkter, har mindre end Halvdelen af Jorden været dyrket i 1683, men i den udyrkede Del har ogsaa været en Del Skov og Mose. Ifølge Traps »Danmark« androg Arealet i Aaret 1919 806 ha, hvoraf Tørvemoser, Skov og anden udyrket Jord tilsammen 46 ha.

De 531 Tdr. Land var delt i 27 Agerskifter, der kaldes Fald. Dette giver knap 20 Tdr. Land i Gennemsnit, men dette er ikke meget oplysende, da Agerskifterne var af meget forskellig Størrelse.

Formaalet med Delingen af Vangene i Agerskifter var at faa Jordstykker af ensartet Bonitet, saaledes at Deltagerne i Jordfællesskabet fik deres Part saavel af den gode som af den mindre gode Jord, naar Agerskifterne deltes i Parceller til de enkelte Gaarde. Dette medførte, at der blev saavel store som smaa Agerskifter. Som Exempel kan nævnes, at Lang Hesselbjerg var paa 38 Tdr. Land, medens Stavsalle, der var en af de mindste, kun var paa 3 Tdr. Land.

Agerskifterne var igen delt i Agre. Som Regel havde Gaardene een eller flere Agre i hvert Agerskifte, men ofte manglede en Gaard dog Agre i enkelte Agerskifter, jfr. Oversigt 2, hvor dette er Tilfældet med alle 3 Ejendomme.

Antallet af Agre i hvert Agerskifte var meget varierende. Det højeste var 236 (Nørremark Fald), og det mindste var 27 (Stavsalle). Dette hænger sammen med, at Agerskifterne var af forskellig Størrelse. Agrenes Antal giver et omtrentligt Udtryk for Agerskiftets Bredde, men ikke for Arealet, da dette ogsaa afhænger af Agrenes Længde, der kan være meget forskellig.

Da Bymarkens 531 Tdr. Land var delt i 2.422 Agre, giver dette et Gennemsnit paa knap 2 Skp. Land, men Agrene var af meget forskellig Størrelse. Som Exempel kan nævnes, at Lang Hesselbjerg med 38 Tdr. Land var delt i 75 Agre, hvilket giver 4 Skp. Land i Gennemsnit, medens Stavsalle med 3 Tdr. Land var delt i 27 Agre, hvilket giver mindre end 1 Skp. Land i Gennemsnit. Dette betegner endda ikke Yderpunkterne, idet Agrene godt kunde være større end 4 Skp. Land og paa den anden Side betydelig mindre end 1 Skp. Land. Som Exempel paa det sidste kan nævnes, at Matr. Nr. 24 i Ingeballe Fald havde en Ager paa 80 Kv. Alen, nemlig 4×20 Alen.

Agrene var altid smalle Jordstrimler, men Bredden kunde variere og var afhængig af, om de hørte til større eller mindre Gaarde. De til Helgaarde hørende Agre var oftest 12—15 Alen brede, de til Halvgaarde 10—12 og de til Kvartgaarde 5—8 Alen, men de kunde baade være bredere og smallere og gik undertiden ned til $3\frac{1}{2}$ —4 Alen for Kvartgaardene.

Agrenes Længde kunde variere endnu mere end Bredden. Den kunde være over 600 Alen, saaledes i Sønder Ramsbjerg og Lang Hesselbjerg, men var i adskillige Agerskifter under 200 Alen og undertiden under 100 Alen.

Det maa imidlertid fremhæves, at den enkelte Gaard i Agerskifterne ofte havde flere Agre, der laa Side om Side. Dette hænger sammen med, at Inddelingen i Agre ikke skyldes Jordfællesskabet. Ogsaa større Jordstykker, der hørte til et enkelt Brug, f. Ex. Tofterne, var delt i Agre, adskilt ved en Agerrén eller Agerfure. Denne Deling tjente som Vejledning ved Besaaning. Hvis man ikke regner med Agre, men med Parceller, bliver Tallet reduceret ikke saa lidt, se nedenfor.

I Oversigten Nr. 2 har jeg vist, hvilke Arealer der hørte til 3 af Gaardene, og hvorledes disse Arealer var fordelt i Agerskifterne. Jeg har taget en Helgaard i Østerterp (Nr. 3), en Halvgaard i Neder-Randlev (Nr. 14) og en Kvartgaard i Over-Randlev (Nr. 24). Disse Exempler viser, at det ikke gjorde nogen Forskel, om en Gaard laa i den ene eller anden Bydel, og at An-

tallet af Parceller omtrent var det samme, enten Gaarden var stor eller lille.

Bortset fra Tofterne havde Helgaarden 95 Agre, Halvgaarden 65 Agre og Kwartgaarden 40 Agre. Den første manglede Agre i 2 Skifter, den anden i 4 Skifter og den sidste i 2 Skifter. Det kan ses, at Jorden til den lille Ejendom laa lige saa splittet som Jorden til den store.

Regner man med Parceller i Stedet for Agre, bliver Resultatet:

Helgaarden:	42	Parceller	fordelt i	25	Agerskifter.
Halvgaarden:	42	—	—	i 23	—
Kwartgaarden:	40	—	—	i 25	—

Det viser sig saaledes, at Antallet af Parceller omtrent var det samme for Ejendomme af alle Størrelser, og multiplicerer man dette Tal med Antallet af Gaarde 27 Stk., naar man til, at de 2.422 Agre har udgjort ca. 1.200 Parceller, hvilket ganske vist ogsaa er rigeligt. Dette giver i Gennemsnit ca. $3\frac{1}{2}$ Skp. Land, men ligesom mange Parceller var meget mindre, kunde Parcellerne i de store Agerskifter være betydeligt større, naar de bestod af flere Agre ved Siden af hinanden. Som Exempel kan nævnes, at 7 Parceller i Lang Hesselbjerg var paa mere end 2 Tdr. Land, og 11 Parceller paa 1 til 2 Tdr. Land.

4. Driftsmaaden i Agerlandet og Tofterne.

Exempler paa Driftsmaaden er vist i Oversigterne 2, 3 og 4. Oversigt 2 viser Driftsmaaden for de Parceller, som hørte til Matr. Nr. 3. Østergaard. Oversigt 3 giver Exempler paa Driftsmaaden for nogle af Agerskifterne og Oversigt 4 for nogle af Tofterne.

Det fremgaar af disse Exempler, at Jorden næsten altid dyrkedes 3 Aar i Træk, oftest med Byg, Blandsæd eller Boghvede det første Aar, Rug det andet Aar og Havre det tredje Aar. Derefter hvilede Jorden nogle Aar, i mange Tilfælde i 6 Aar, undertiden kun 2 til 4 Aar, men hyppigere i mere end 6 Aar lige op til 14 Aar (Heden).

Det er en Undtagelse, at Jorden kun dyrkedes 2 Aar i Træk. I nogle af disse Tilfælde hvilede Jorden derefter kun 1 Aar, hvilket giver samme Driftsmaade som Trevangsbruget, men i et enkelt Tilfælde (en Del af

Østerballe) hvilede Jorden i 10 Aar. Det er antagelig nogle Jordstykker nær Byen, der var dyrket 2 Aar og kun hvilede 1 Aar.

Oversigten Nr. 3 viser, at Navnene »Rugvangen« og »Bygvangen« ikke betyder, at der i den første alene dyrkedes Efteraarssæd og i den sidste alene Vaarsæd. Det kan ses, at der dyrkedes Vaarsæd ogsaa i Rugvangen og Rug ogsaa i Bygvangen. Der dyrkedes ogsaa saavel Vaarsæd som Efteraarssæd i »Fælleden« (Østermarken).

Navnene Rugvangen og Bygvangen maa antagelig have deres Forklaring i Forholdene i ældre Tid. Man kan tænke sig, at der da kun har været 2 dyrkede Marker, og at der i den ene er dyrket Rug og Havre, og i den anden Byg og Havre. Navnene har saa holdt sig, selv om de ikke længere svarede til Forholdene.

Det vil ses, at Dyrkningsmaaden trods de 3 Vange er meget forskellig fra Trevangsbruget. Det er en Form for det saakaldte Græsmarksbrug, hvorefter Bymarken var delt i et stort Antal Skifter, hvoraf nogle dyrkedes, medens andre hvilede, og de sidste udgjorde her den største Part af Bymarken.

Dyrkningsmaaden var saaledes langt mindre intensiv end Trevangsbruget, men om dette siges ogsaa ofte, at det udtærede Jorden, fordi den ikke fik tilstrækkelig Hvile.

Det er ikke muligt at sige, i hvor mange Skifter, d. v. s. Dyrkningsenheder, Bymarken har været delt. Af de 27 Agerskifter er nogle delt i Underafdelinger med forskellig Driftsmaade, f. Ex. Østerballe i 4 Dele, Kobbøl-Fald i 5 Dele. Paa den anden Side kan Agerskifter, der stødte op til hinanden og havde samme Driftsmaade, være drevet som eet Skifte, f. Ex. Sønder Ramsbjerg og Drammelsbæk eller Lang Hesselbjerg og Frøland. Naar dette tages i Betragtning, kan Antallet af Skifter maaske anslaaes til ca. 40. Af disse er imidlertid kun den mindste Part dyrket i det enkelte Aar. I Gennemsnit har Hviletiden omtrent været dobbelt saa stor som Dyrkningsperioden, og Antallet af dyrkede Skifter i det enkelte Aar skulde derefter blive 12 à 15 fordelt over alle 3 Vange.

Naar den Del af Agerjorden, der dyrkedes i det enkelte Aar, laa omkring en Tredjedel af hele Arealet, har Gaarden Matr. Nr. 3, der Toften medregnet havde ca. 23 Tdr. Land Agerjord, kun dyrket 7—8 Tdr. Land om Aaret, og da Foldudbyttet paa den Tid kun var 3 à 4, sjældent 5, vil det sige, at en middelstor Bondegård kun avlede 25 à 30 Tdr. Korn om Aaret. Heraf skulde udredes Tiende og Landgilde og tages fra til Saasæd og til Brug i Husholdningen, og det blev derfor meget smaa Kvanta, der kunde blive tilovers til Salg eller Opfodring.

Med Hensyn til Tofterne vilde det være naturligt at tænke, at disse blev drevet mere intensivt end Agerlandet, fordi det var let at føre Gødningen ud paa disse, men Exemplerne i Oversigt 4 tyder ikke paa, at Tofterne var drevet meget stærkere end Agerlandet. Ogsaa her er Hvileperioden betydelig længere end Dyrkningsperioden. Maaske kan det forklares ved, at det har været praktisk at have en Del Græsjord liggende tæt ved Gaarden.

	Ager	Driftsmaade: (vedrører alene)		Matr. Nr. 3 Østergaard		Matr. Nr. H Bjerregaard		Matr. Nr. 24 Gaard	
		Dyrkes	Hviler	Ager	Kv. Alen	Ager	Kv. Alen	Ager	Kv. Alen
Bygvangen kaldes Søndermarken.									
1. Østerballe	94	{ 3	6	5	17,090	2	4,128	2	2,440
2. Vesterballe	119	{ 3	10						
3. Kirkebjerg	126	{ 3	6	2	3 000	4	4,065	1	750
4. Ormsdam	67	{ 3	6	6	18,895	4	8,000	2	4,462
5. Ingeballe Fald	62	{ 3	10	6	7,752	1	1,906	2	840
6. Sonden Skoven	220	{ 3	12	0		2	2,490	1	80
7. Moes Banke	30	{ 3	4	8	10,575	5	8,267	4	4,204
8. Mellem Skoven	56	3	4	2	812	2	1,144	0	0
9. Stavsalle Fald	27	3	4	2	3,212	2	3,840	1	800
				0		3	11,475	1	532
Bygvangen kaldes Søndermarken.									
1. Troldbjerg	52	3	7	2	5,750	0	0	1	472
2. Sønder Ramsbjerg	83	3	6	3	22,750	1	5,411	1	5,200
3. Drammelsbæk	136	3	6	6	23,080	4	10,390	2	4,005
4. Lykkebjerg	66	3	4	2	6,270	3	10,575	2	1,910
5. Nørre Ramsbjerg	58	3	4	2	9,680	0	0	1	2,255
6. Baaren Kier og Kilerne	94	3	2	3	10,675	3	6,820	1	1,540
7. Nørremark Fald	236	{ 3	8	9	20,723	7	21,680	3	4,365
8. Kobbel Fald	183	{ 2	1	5	14,658	6	14,280	3	2,907
		{ 3	9						
Fælleden kaldes Østermarken.									
1. Ballethz Haffue Fald	83	2	1	3	9,170	2	5,817	2	2,437
2. Sties Detl Fald	75	3	6	3	12,645	2	10,660	1	2,415
3. Lang Gade Kier Fald	80	3	3	3	19,451	2	7,848	1	3,990
4. Lang Hetzelbierig	75	3	6	3	20,868	0	0	1	4,725
5. Frøland Fald	76	3	6	4	8,910	2	4,914	1	1,687
6. Heede Fald	68	3	14	2	19,200	2	12,015	2	5,197
7. Boekier Fald	45	3	12	3	3,015	0	0	0	0
8. Grøn Vejens Fald	50	3	9	2	2,637	1	973	2	1,208
9. Slakket Gade Kier Fald	80	3	4	3	5,280	2	1,696	1	1,186
10. Indlændings Fald	81	3	6	6	7,127	3	5,923	1	866
Toften		3	2	13	40,906	5	2,675	2	3,105

	Dyrkes	Hviler	Kornsort
	Aar	Aar	
1. Østerballe	3	6	Rug 1 Aar, Havre 2 Aar
	3	8	Byg 1 Aar, Rug 1 Aar, Havre 1 Aar
	2	10	Blandkorn 1 Aar, Havre 1 Aar
	3	10	— 1 — 2 —
2. Vesterballe	3	9	— 1 — 2 —
	3	6	Blandkorn 1 Aar, Rug 1 Aar, Havre 1 Aar
9. Stavsballer	3	9	Blandkorn 1 Aar, Havre 1 Aar, undertiden Boghvede 1 Aar

Bygvangen kaldes Søndermarken.

1. Troldbjerg	3	7	Boghvede 1 Aar, Rug 1 Aar, Havre 1 Aar
6. Borren Kier	3	2	Byg 1 Aar, Rug 1 Aar, Havre 1 Aar
8. Kobbel Fald	2	1	Byg 1 Aar, Blandkorn 1 Aar
	2	1	Byg 1 Aar, Rug 1 Aar
	3	6	Blandkorn 1 Aar, Havre 2 Aar
	3	9	Boghvede 1 Aar, Rug 1 Aar, Havre 1 Aar
	3	13	Boghvede 1 Aar, Havre 2 Aar

Fælleden kaldes Østermarken.

1. Balledz Haffue	2	1	Byg 1 Aar, Rug 1 Aar
4. Lang Hesselbjerg	3	6	Blandkorn 1 Aar, Rug 1 Aar, Havre 1 Aar
	3	6	Byg 1 Aar, Rug 1 Aar, Havre 1 Aar
	3	6	Blandkorn 1 Aar, Havre 2 Aar
	3	14	— 1 — 2 —
6. Hede Fald	3	14	Boghvede 1 Aar, Rug 1 Aar, Havre 1 Aar

Oversigt 4: Tofterne.

Matr. Nr. 3	13	Agre	40.906	Kv. Alen	Saas med Byg, Rug og Havre 3 Aar. Hviler 2 Aar.
Matr. Nr. 4	5	Agre	17.651	Kv. Alen	Saas med Byg, Rug og Havre 3 Aar. Hviler 6 Aar.
Matr. Nr. 13	7	Agre	16.050	Kv. Alen	Saas med Byg og Havre 2 Aar. Hviler 4 Aar.
Matr. Nr. 14	2	Agre	2.220	Kv. Alen	Saas med Blandkorn 1 Aar, med Havre 2 Aar. Hviler 6 Aar.
Matr. Nr. 14	2	Agre	330	Kv. Alen	
Matr. Nr. 14	Kaalgaard		125	Kv. Alen	
Matr. Nr. 21	2	Agre	3.105	Kv. Alen	Saas med Blandkorn, Rug og Havre 3 Aar. Hviler 4 Aar. (Disse mindre Stykker ligger ved Vejen og bliver mestens bortkørt)
Matr. Nr. 26	11	Agre	29.250	Kv. Alen	Saas med Byg, Rug og Havre 3 Aar. Hviler 6 Aar.
Matr. Nr. 26	3	Agre	11.800	Kv. Alen	Saas med Byg, Rug og Havre 3 Aar. Hviler 6 Aar.
Matr. Nr. 26	11	Agre	19.917	Kv. Alen	Saas med Byg, Rug og Havre 3 Aar. Hviler 6 Aar.
Matr. Nr. 26	9	Agre	20.961	Kv. Alen	Saas med Byg, Rug og Havre 3 Aar. Hviler 6 Aar.
Matr. Nr. 26	22	Agre	69.412	Kv. Alen	Saas med Byg, Rug og Havre 3 Aar. Hviler 6 Aar.
Matr. Nr. 26	15	Agre	51.825	Kv. Alen	Saas med Boghvede, Rug og Havre 3 Aar. Hviler 6 Aar.
Matr. Nr. 26	4	Agre	9.300	Kv. Alen	Saas med Boghvede, Rug og Havre 3 Aar. Hviler 6 Aar.
Matr. Nr. 26	7	Agre	15.000	Kv. Alen	Saas med Byg, Blandsæd og Havre 3 Aar. Hviler 6 Aar.
Matr. Nr. 26	13	Agre	42.037	Kv. Alen	Saas med Byg, Rug og Havre 3 Aar. Hviler 6 Aar.

5. Den udyrkede Jord. Besætningens Størrelse.

Naar der af Bymarken kun dyrkedes et Par Hundrede Tønder Land om Aaret, var det langt større Arealer, der henlaa i Græs eller Ugræs, dels den hvilende Del af Agerlandet, dels den Mark, der endnu ikke var taget under Plov. Disse Arealer kunde nok give Indtægter, men til at udnytte dem krævedes en Husdyrbestand, og det er derfor af Interesse, hvad der kan oplyses om dennes Størrelse.

I 1687 blev der udskrevet en Kvægskat, og herigenem har vi Oplysning om Besætningernes Størrelse. Der skal anføres nogle Exempler herpaa fra Gaarde af forskellige Størrelse:

Matr.
Nr.

1. Præstegaarden:	2 Bæster, 2 Foler ¹⁾ , 1 Føl, 4 Køer, 3 Ungnød, 3 Faar og Svin, 1 Bistade.
26. Morten Mogensen:	1 Bæst, 1 Fole, 1 Ko, 3 Faar og Svin.
26. Mogens Pedersen:	1 Bæst, 1 Fole, 1 Ko, 1 Ungnød, 3 Faar og Svin.
3. Peder Nielsen:	2 Foler, 1 Ko, 4 Faar.
11. Jacob Andgaard:	4 Bæster.
12. Søren Bisgaard:	1 Hest, 1 Fole, 1 Ko, 4 Faar og Svin.
14. Knud Bjerregaard:	2 Foler, 1 Ko, 4 Faar og Svin.
25. Mogens Bunde:	1 Ko, 1 Ungnød, 2 Faar.
24. Søren Simensen:	1 Bæst, 2 Faar.

Naar Præstegaarden undtages, er Bestanden meget ringe, og dette gælder, uanset om der er Tale om Helgaarde, Halvgaarde eller Boelssteder. I det følgende Aarhundrede var Besætningerne Landet over noget større, naar de ikke var reducerede gennem smitsomme Sygdomme, der ofte indtraf, men ogsaa da var det almindeligt, at Antallet af Heste var dobbelt saa stort som Antallet af Køer. Som Følge heraf maa ogsaa Udbyttet af Græsmarkerne have været ringe. Landbrugets Produktion har, sammenlignet med Nutidens Forhold, været utrolig ringe, men den udstrakte Selvforsyning med Fornødenheder, som nu skal købes, medførte, at man ogsaa kunde nøjes med langt mindre.

6. Hartkornsansættelsen.

I Oversigt 2 er angivet Hartkornet for de enkelte Ejendomme. Det kan ses, at Hartkornet er proportio-

¹⁾ Fole betyder Unghest (Plag). Ungnød betyder Ungkvæg.

nalt med det dyrkede Areal, og dette er ogsaa naturligt, fordi Jordfællesskabet medførte, at alle Ejendomme fik Part saavel af den bedre som af den ringere Jord. 1 Td. Hartkorn svarer til lidt over 5 Tdr. Land dyrket Jord.

Det er tidligere omtalt, at Ansættelsen til Hartkorn skete af Hensyn til Skatteansættelsen. Dette er ikke saaledes at forstaa, at Hartkornet gav et direkte Udtryk for Ejendommens Skattebyrde. Hartkornet var en Vurdering af, hvad en Ejendom kunde svare i Landgilde, d. v. s. Forpagtningsafgift, naar Fæsteren eller Forpagteren selv skulde udrede Ejendommens Skatter og vedligeholde Bygningerne. Naar en Ejendom ansattes f. Eks. til 6 Tdr. Hartkorn, vil det sige, at den rimelige Forpagtningsafgift skønnedes at være lig 6 Tdr. »haardt« Korn, d. v. s. Byg eller Rug, idet Havre var »blødt« Korn.

Naar en Ejendom skulde vurderes, var det ikke nok at opmaale Arealet, idet der ogsaa maatte tages Hensyn til Boniteten. I Jylland skete det paa den Maade, at man delte Agerjorden i 6 Klasser, 1) allerbedst, 2) god, 3) middelmaadig, 4) skarp, 5) ond, 6) allerværst, og omregnede den efter visse Takster.¹⁾ Endvidere takseredes den udyrkede Jord efter, hvad den kunde give i Hø og Græsning, og dette omsattes til Hartkorn.

Som Exempel skal anføres Ansættelsen af Ejendommen Matr. Nr. 3 til Hartkorn:

Jordens Godthed:	Udsæden: ²⁾	Hartkorn:							
god	2—7—0—1—2	0	Tdr.	5	Skp.	3	Fdk.	0	Alb. 1½ Pg.
middel	17—2—3—0—1	2	-	7	-	0	-	1	- 2⅓ -
skarp	2—7—0—1—2	0	-	2	-	2	-	0	- 3⅓ -
2 Læs									
Godthøe		0	-	1	-	0	-	0	- 0 -
5 Læs									
Mosehøe		0	-	1	-	1	-	0	- 0 -
1⅔ Høved									
god Græs		0	-	0	-	2	-	0	- 2⅔ -
		4 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 0 Alb. 1⅔ Pg.							

1)	Allerbedst:	2	Tdr.	Land	sattes	til	1	Td.	Hartkorn
	God:	4	-	—	—	-	1	-	—
	Middel:	6	-	—	—	-	1	-	—
	Skarp:	9	-	—	—	-	1	-	—
	Ond:	12	-	—	—	-	1	-	—
	Allerværst:	16	-	—	—	-	1	-	—

²⁾ Da man regnede med, at der saaedes 1 Td. Korn paa 1 Td.

Resultatet er saaledes, at den passende Landgilde ansattes til godt 4 Tdr. 2 Skp. »haardt« Korn¹⁾. Hvor stor en Skat, der skulde lægges paa en saadan Ejendom, var et andet Spørgsmaal, som Matrikelens ikke afgjorde, men hvis Ansættelsen til Hartkorn var retfærdig, var den et Grundlag for at paaligne Ejendoms-skatte ligeligt efter Ejendommens Brugsværdi.

Der er foran gjort Rede for, hvor ringe Indtægt en Ejendom gav paa Matrikelens Tid. Det vil ses, at Forpagtningsværdien ansattes tilsvarende lavt. Af hele Byen androg den 115 Tdr. Hartkorn.

7. Ejendomsfordelingen.

Ved Reformationen tilfaldt Bispegodset Kronen, og dette medførte, at denne blev Ejer af Hovedgaarden Aakær i Hads Herred, og at denne Gaard blev Sæde for en kongelig Lensmand. I den følgende Tid blev Herredet et af de Omraader, hvor Kongerne søgte at erhverve mere Gods ved Mageskifte med de private Godsejere, og disse Bestræbelser lykkedes saa godt, at der i 1651 i Herredet kun var 35 Jordbrug, der tilhørte adelige Godsejere, og 58 Jordbrug, der tilhørte Selvejerbønder, medens Resten, 534 Jordbrug, tilhørte Kronen og Gejstligheden²⁾. Denne Udvikling kan ogsaa spores i Randlev By, idet Kronen i Aarene 1574 til 1624 ved Mageskifte med private Godsejere erhvervede 13 Gaarde, 2 Boelssteder og 2 Gadehuse³⁾. I 1660 ejede Kronen og Kirken hele Byen med Undtagelse af 2 Gaarde. Svenskekrigene og den deraf følgende Statsgæld medførte imidlertid, at Kronen maatte realisere en Del af sit Jordegods, og i 1661 overdrog den til Rigsdrost Joachim Gersdorffs Arvinger Hovedgaarden

Land, angiver Udsæden Arealet i Tdr., Skp., Fdk., Album og Penning. Der gik 4 Penning paa 1 Album.

De 3 Klasser af Jord, god, middel og skarp, androg henholdsvis $\frac{1}{8}$, $\frac{3}{4}$ og $\frac{1}{8}$ af Arealet.

¹⁾ Naar Hartkornet ifølge Matrikelens 1688 er 4 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., skyldes dette, at Hartkornet i Jylland forhøjedes med $\frac{1}{16}$.

²⁾ J. A. Fridericia i Historisk Tidsskrift 6 R II, S. 609 ff.

³⁾ Kronens Skøder I—II 1892—1908. I 1653 erhvervede Kronen endvidere Selvejrerretten i Søren Jensen Sparres Gaard i Randlev mod Fritagelse for Landgilde, Skat, Ægt og Arbejde i 6 Aar.

Aakær samt det meste Bøndergods i Herredet. I denne Overdragelse medfulgte dog kun 2 Gaarde i Randlev, men i 1667 overdrog Kronen til Oberstløjtnant Tous-saint de Beauforts Arvinger 7 Gaarde, 1 Boelssted og nogle Huse og til Axel Schested til Stovgaard i Tørring, Vrads Herred, 12 Gaarde og nogle Boelssteder og Huse, antagelig alt hvad der var tilbage. I 1683 og 1688 ejedes Hovedparten af Gaardene af Erik Herlevsen til Fuglebjerggaard, Sorø Amt, og en mindre Part af Christen Jensen Basballe¹⁾ i Aarhus, en velhavende Købmand medens 2 Gaarde hørte under Hovedgaarden Dybvad i Gosmer Sogn, se Oversigt 1. Disse Ejendomsforhold har Interesse, fordi de viser, at næsten alle Gaardene var Strøgods uden Tilknytning til nogen nærliggende Hovedgaard, saaledes at der ikke paa dette Tidspunkt paahvilede dem noget Herregaardshoveri. Dette gælder antagelig ogsaa de 2 Gaarde under Dybvad-Hovgaard og Skovgaard, idet Dybvad paa dette Tidspunkt endnu kun var en mindre Gaard med 10,6 Tdr. Hartkorn. Hvis det synes, at Oplysningerne fra Matrikelen giver Indtryk af et meget ringe Landbrug, kan Hoveriet ikke have Skylden herfor, idet der sikkert heller ikke i Kronens Tid har været Tale om Hoveri af nogen Betydning. Dette forandrer sig i det følgende Aarhundrede, idet Gaardene i 1770 henhører under og gør Hoveri til de i Nabosognene liggende Hovedgaarde, Dybvad og Rodsteenseje.

¹⁾ Christen Jensen Basballe (c. 1611—1687), rig Handelsmand paa Vestergade i Aarhus, hvor han havde Brug med Kram, Skibsfart og Kornhandel.